

Література:

1. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: Дис.... д-ра філол. Наук: 10.02.04 / Л. І. Белехова. – Київ, 2002. – 476 с.
  2. Біскуб І. П. Кореляція концептотворення й категоризації: лінгвоіндуктивний підхід / І. П. Біскуб // Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 43. Частина 1 / Відп. ред. А. Д. Белова / Ред. кол. В. Б. Бурбело; І. О. Голубовська; Н. Ю. Жлуктенко; В. І. Карабан. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. – С. 106–113.
  3. Бондаренко Я. О. Вербалізація когнітивної діяльності в кіндіалозі (на матеріалі американського телесеріалу «Мислити як злочинець» / Я. О. Бондаренко // Наукові записки. Серія «філологічні науки». Ніжинський держ. ун-т імені Миколи Гоголя / відп. ред. проф. Г. В. Самойленко. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – Кн. 1. – С. 92–95.
  4. Вороб'єва О. П. Вирджинія Вульф в аспекте мовної особистості: когнітивний етюд / О. П. Вороб'єва // Матеріали І-ї Міжнарод. науч. конф. «Язика и транснациональные проблемы» / Отв. Ред. Т. А. Фесенко. – М., Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2004. – Т. II. – С. 50–55.
  5. Діденко Н. М. Іронія в мовній та концептуальній картині світу Гюнтера Грасса: автореф. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Н. М. Діденко. – Одеса, 2012. – 20 с.
  6. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. Изд. 5-е. – М. : ЛКИ, 2008. – 288 с.
  7. Погодаева Е. А. Репрезентация когнитивного стиля современного делового человека в текстах деловой прессы: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.19 «Теория языка» / Е. А. Погодаева. – Барнаул, 2009. – 177 с.
  8. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу: досвід лінгвокогнітивного аналізу: Монографія / С. І. Потапенко. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2004. – 360 с.
  9. Славова Л. Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект: Монографія / Л. Л. Славова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 358 с.
  10. Тарасова И. А. Поэтический идиостиль в когнитивном аспекте [Электронный ресурс]: монография / И. А. Тарасова. – 2-е изд., перераб. – М. : ФЛИНТА, 2012 – 196 с.
  11. Ходоренко А. В. Когнитивный стиль мышления языковой личности (на примере наименований групп лиц) / А. В. Ходоренко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, № 936. Серія Філологія. Випуск 61. – Харків, 2011. – С. 81–85.
  12. Юдина Н. В. О возможной связи когнитивных стилей и некоторых языковых процессов / Н. В. Юдина // Вопросы когнитивной лингвистики. – № 1. – 2006. – С. 61–68.
  13. Cymbalista P. Metonymy and semantic modification: the phenomenon of names of professions and occupations / P. Cymbalista, В. Kopecka, M. Pikor-Niedzialek, A. Uberman // Galicia Studies in Language. Historical Semantics Brought to the Fore. – Chelm : Wydawnictwo TAWA, 2012. – P. 9–25.
  14. Freeman M. The Body in the World: A Cognitive Approach to the Shape of the Poetic Text / M. Freeman // Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / Ed. By E. Semino, J.V. Culpeper. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing House, 2002. – P. 23–48.
  15. Hansen T. Cognitive stylistics: Style and cognition in Mrs. Dalloway / T. Hansen // Texts and Minds: Papers in Cognitive Poetics and Rhetoric / Alina Kwiatkowska (ed.). – Frankfurt am Main, etc.: Peter Lang, 2012. – P. 71–84.
  16. Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought / G. Lakoff, M. Johnson. – N.Y. : Basic Books, 1999. – 624 p.
  17. Marotta G. Space in Language / G. Marotta // Proceedings of the Pisa International Conference // Giovanna Marotta, Alessandro Lenci, Linda Meini, Francesco Rovai. – Pisa : Edizioni ETS, 2010. – P. 13 – 25.
- Список джерел ілюстративного матеріалу:**
18. Drabble M. The Middle Ground. – L. : Weidenfeld and Nicolson, 1980. – 248 p.
  19. Drabble M. A Natural Curiosity. – New York : Penguin Books, 1990. – 309 p.
  20. Drabble M. The Waterfall. – Harmondsworth : Penguin Books, 1977. – 239 p.
  21. Drabble M. The Witch of Exmoor. – Harmondsworth : Penguin Books, 1997. – 276 p.

УДК 81.1

Л. Л. Семененко,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ПОЛІТИЧНА КАРТИНА СВІТУ: КРИТЕРІЙ ВИОКРЕМЛЕННЯ

У статті визначено поняття політична картина світу як одного з типів відображення дійсності певної людської спільноти. Як і будь-яка картина світу, політична картина світу представлена у свідомості кожного громадянина, представника спільноти, що історично сформувалася на певній території. Вона безпосередньо пов'язана з політикою, державою, владою і способами їх реалізації в певному колективі.

Ключові слова: мова, дійсність, категоризація, концептуалізація, концептуальна картина світу, мовна картина світу, політична картина світу.

В статье определено понятие политической картина мира как одного из типов отображения действительности определенного человеческого сообщества. Как и любая картина мира, политическая картина мира представлена в сознании каждого гражданина, представителя сообщества, которое исторически сформировалось на определенной территории. Она непосредственно связана с политикой, государством, властью и способами их реализации в определенном коллективе.

Ключевые слова: язык, действительность, категоризация, концептуализация, концептуальная картина мира, языковая картина мира, политическая картина мира.

The article defines the concept of the political world view as a type of reflection of a human community reality. Like any world view, the political one is represented in the mind of every citizen, representative of the community historically formed in a particular area. It is directly linked to the politics, the state government and the ways to implement them in a group.

Key words: language, reality, categorization, conceptualization, conceptual world view, language world view, political world view.

Вивчення картини світу в сучасних гуманітарних науках зумовлене зростанням наукового зацікавлення цією категорією, значною частотою вживання в різногалузевих дослідженнях, відсутністю чіткої дефініції тощо. Підвищений інтерес

до дослідження картини світу пояснюється ще й тим фактом, що це поняття належить до переліку фундаментальних і визначає специфіку людського буття, взаємовідношення людини і дійсності, місце людини у світі [4]. Для мовознавства нині актуальними лишаються питання, поставлені в кінці минулого століття когнітивною лінгвістикою, що вивчає мову як пізнавальний механізм, який відіграє визначальну роль у кодуванні і переробці інформації про факти дійсності: дослідження складних відношень в тріаді *мова – мислення – дійсність*. Визначальними в цих відношеннях лишаються процеси категоризації й концептуалізації дійсності, що формують у свідомості мовця своєрідне світобачення – мовну картину світу, яка складає світогляд особистості, її відношення до довкілля.

Вивчення і опис картини світу залишається однією з найактуальніших у сучасній мовознавчій науці проблем, яка неодноразово піднімалася в працях багатьох вчених (В. фон Гумбольдта, Р.І. Павільоніса, Дж. Лакофа, М. Джонсона, Є.С. Кубрякової, З.Д. Попової, І.А. Стерніна та ін.). У нашому дослідженні ми опираємося на вчення про внутрішню форму мови (В. фон Гумбольдт), ідіоетнічний характер картини світу (Л. Вайсгербер), про образ світу (О.М. Леонтьєв) та ін. Під час виокремлення різновиду картини світу – політичної картини світу – було враховано погляди вчених, які намагалися систематизувати підходи до структурування картини світу та створення її типологій (І.А. Андреева, З.І. Попова, та ін.).

Мета праці – дати визначення терміну *політична картина світу* (далі – ПКС), окреслити межі поняття, з'ясувати його суть.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- Визначити статус ПКС відносно концептуальної картини світу й мовної картини світу;
- Означити ключові концепти, що входять до ядра ПКС.

Картина світу визнається науковцями як сукупність уявлень людини про навколишню об'єктивну дійсність, як цілісний глобальний образ світу, який лежить в основі світобачення людини, репрезентує основні властивості світу в людській свідомості і є результатом всієї духовної діяльності людини, тобто вона завжди має в собі риси людської суб'єктивності та специфічності. Цей своєрідний стрижень інтеграції людей і постає як суб'єктивний образ об'єктивної реальності, що опосередковує всі акти світосприйняття та світоуявлення людини, і в якому співіснує, переплітаючись, універсальне, загальнолюдське й особистісне [2, с. 21]. Це результат відображення світу органами чуттів і мисленням людини; результат пізнання і вивчення світу як суспільною (груповою), так і індивідуальною свідомістю; результат світовідчуття окремої людини, який відкладає свій відбиток на характер організації картини світу. Особливістю мовознавчої науки в цьому напрямку є розуміння того, що можна відтворити картину світу тільки при комплексному вивченні мови та соціальних чинників, у яких вона функціонує, реалізує себе як суспільне явище.

Варто сказати, що картина світу як результат відображення світу органами чуттів і мисленням людини відтворює дійсність людей різних культур, різних історичних часів, різних професійних вполювань тощо. Зважаючи на це, варто говорити про картини світу, які відбивають певний фрагмент дійсності, членуючи дійсність на сегменти.

Значна кількість учених (Б.А. Серебренников, Є.С. Кубрякова, В.І. Постовалова, Е.Д. Сулейменова, З.Д. Попова, І.А. Стернін та ін.), розглядаючи поняття «картина світу», сходяться в думці про потребу розмежування безпосередньої й опосередкованої картин світу: безпосередня – отримується в результаті прямого пізнання свідомістю навколишньої дійсності. Це когнітивна картина світу, яка включає змістовне, концептуальне знання про дійсність і сукупність ментальних стереотипів, що визначають розуміння та інтерпретацію явищ дійсності. Концептуальна картина світу – сукупність упорядкованих знань – концептосфери, що складається з концептів. Опосередкована картина світу – результат фіксації концептосфери вторинними знаковими системами, які матеріалізують концептуальну картину світу, що існує у свідомості [1, 3].

Якщо розглядати лінгвокультурну спільність як мовний колектив, то стає очевидним, що в різних мовах вербалізується різний обсяг загальної концептуальної моделі світу. Кожна конкретна мова ґрунтується на своїй особливій моделі світу й членує світ по-своєму, має свій специфічний засіб концептуалізації, а відповідно, і мовної репрезентації. Залежно від галузі діяльності в певному соціумі вчені виділяють різні типи картин світу: наївна картина світу, наукова картина світу, релігійна картина світу, культурна картина світу, адаптивна / не адаптивна картина світу тощо.

Поняття *мовна картина світу* найчастіше трактується як відображення в психіці людини предметного світу через предметні значення та відповідні когнітивні схеми, що піддаються свідомій рефлексії. У працях Б.О. Серебренникова та Ж.П. Соколовської визначено це поняття як «сукупність уявлень людини про навколишню дійсність» [4, с. 44; 5, с. 11]. А.О. Худолій трактує поняття «мовна картина світу» як сукупність зафіксованих в одиницях мови уявлень народу про дійсність на певному етапі його розвитку [6, с. 378].

Вважаємо за доцільне розглядати мовну картину світу як складову частину концептуальної картини, при цьому обидві вони впливають одна на одну. Мовна картина світу, сприяючи відбору конкретних одиниць плану вираження (експонентів), впливає на план змісту, структурує його, відбиваючи концепти й відношення між ними. Кожний із цих комплексів становить єдність значень, уявлень, відчуттів, інтуїцій, трансценденцій, проявів архетипово-невідомого, які закріплюються за певним знаком.

З огляду на зазначене вище, видається можливим виділяти політичну картину світу як один з типів відображення культурно маркованої дійсності, що описує певний її зріз – політичну реальність.

На нашу думку, базовими складниками політичної реальності є: політична свідомість; політична поведінка; об'єкти і суб'єкти політичної діяльності; маніпуляції; засоби масової інформації; стереотипи. Основними концептами, що становлять ядро ПКС і навколо яких будується ПКС, є: суспільство, держава, влада, політика, економіка, право, мораль, військово-воєнна сфера, міжнародні відносини тощо.

При виділенні саме цих ключових концептів ми брали до уваги такі чинники:

- 1) зв'язок відзначених концептів із політичним життям суспільства;
- 2) понятійно-змістові ознаки, які виявляються під час аналізу дефініцій номінацій концепта, наявних у тлумачних словниках. Їх сукупність утворює змістовий мінімум, який є необхідним і достатнім для ідентифікації концепта;
- 3) навколо поданих концептуальних одиниць групуються лексеми, які підпорядковуються сфері, означеній цим словом, і мають у своєму лексичному значенні відповідну сему, так чи інакше пов'язану з цим поняттям;
- 4) асоціативно-образні ознаки, що проявляються під час вивчення лексичної сполучуваності номінантів концепта, під час зіставлення прямих і переносних значень, аналізу метафор тощо;
- 5) оцінні ознаки, які разом з асоціативно-образними становлять периферію структури концепта.

Політична картина світу має низку властивостей, які обумовлюють її відмінність від інших картин світу і надають їй індивідуальний характер. Так, вона:

- 1) неглобальна, що пояснюється тим, що вона є лише національно-специфічною моделлю світу;

- 2) динамічна, мінлива, тому що політична реальність нескінченно поповнюється новими фактами дійсності;
- 3) антропоцентрична, тобто формується людиною, яка категоризує політичні реалії, спираючись на свої уявлення про світ і своє місце в ньому;
- 4) цілісна, єдина завдяки узгодженості її складових;
- 6) неадекватна, позаяк часто це псевдомодель політичної дійсності, нав'язана індивіду засобами політичної агітації.

Політична мова – це особлива підсистема національної мови, призначена для політичної комунікації: для пропаганди тих чи інших ідей, емотивного впливу на громадян країни і спонукання їх до політичних дій, для вироблення консенсусу, прийняття та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах множинності поглядів у суспільстві. Політична свідомість являє собою сприйняття суб'єктом тієї частини реальності, яка пов'язана з політикою, з питаннями влади і підпорядкування, держави з її інститутами. Для належного сприйняття політичних процесів кожному індивіду необхідно володіти елементарними знаннями і уявленнями про політику, які впливають, у свою чергу, на його політичну поведінку.

Спираючись на характерні ознаки і властивості ПКС, можемо дати визначення цьому поняттю. Політична картина світу – це неадекватна модель політичної реальності, яка існує у свідомості учасників політичного процесу і обумовлює їх поведінку; будується ПКС на підставі знань індивідів про політичну дійсність і їх політичної свідомості, у формуванні політичного світогляду особливу роль відіграють засоби масової інформації та політичні діячі – суб'єкти політичної діяльності.

Отже, політична картина світу – це один із типів відображення фрагменту дійсності певної людської спільноти, а саме її суспільно-політичний бік буття. Як і будь-яка картина світу, ПКС представлена у свідомості кожного громадянина, представника суспільної спільноти, яка історично сформувалася на певній території. Вона безпосередньо пов'язана з політикою, державою, владою і способами їх реалізації в певному колективі. При цьому носій цих світоуявлень обов'язково має володіти елементарними знаннями і уявленнями про політику, що, у свою чергу, впливає на його політичну поведінку. Властивостями політичної картини світу є неглобальність, динамічність, мінливість, єдність об'єктивного і суб'єктивного, антропоцентричність, цілісність, неадекватність. Концептуальну політичну картину світу можна представити як когнітивно-психологічну модель політичної реальності, яка відображена у свідомості певного народу і його поведінці. Для лінгвістики особливий інтерес представляє мовна політична картина світу, яка відображає «наївні» уявлення народу про себе, свою країну і власну роль у політичному житті країни, що, в свою чергу, є джерелом формування політичної свідомості суспільства.

Література:

1. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
2. Лебедева Т. Б. Динамика розвитку військової лексичної підсистеми в сучасній німецькій мові. Дис... канд. філол. наук: 10.02.04. – К. : КНАУ 2002. – 226 с.
3. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж, 2003. – 59 с.
4. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова и др. – М. : Наука, 1988. – 216 с.
5. Соколовская Ж. П. «Картина мира» в значениях слов. «Семантические фантазии» или «катехизис семантики»? – Симферополь : Таврия, 1993. – 232 с.
6. Худолій А. О. Функціональні зміни у мові американської публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ століття. – Острог, 2006. – 384 с.

УДК 81'42:821.111

М. П. Степанюк,

Херсонська державна морська академія, м. Херсон

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ПОЛЯ КОНЦЕПТУ 'РАДІСТЬ' У РОМАНАХ СЕСТЕР БРОНТЕ

У статті проаналізована концептосфера, яка надана Л.Г. Бабенко, яка складається з ядра, приядерної зони, ближньої периферії та дальньої периферії, виділені основні репрезентанти концепту 'РАДІСТЬ', проаналізовані тлумачення лексеми joy у відомих англомовних словниках; надані основні словоформи концепту 'РАДІСТЬ', а саме іменники – happiness, pleasure, satisfaction, delight, gladness, прикметники – happy, satisfied, glad, cheerful, дієслова – to enjoy, to delight; визначено ядро, приядерну зону, ближню периферію та дальню периферію концепту концепту 'РАДІСТЬ' та надані приклади з романів сестер Бронте.

Ключові слова: концептосфера, ядро, периферія.

В статье проанализирована концептосфера, которая предоставлена Л.Г. Бабенко, которая состоит из ядра, приядерной зоны, ближней периферии и дальней периферии, выделены основные репрезентанты концепта 'РАДОСТЬ', проанализированы толкования лексеми joy в известных англоязычных словарях; предоставлены основные словоформы концепта 'РАДОСТЬ', а именно существительные – happiness, pleasure, satisfaction, delight, gladness, прилагательные – happy, satisfied, glad, cheerful, глаголы – to enjoy, to delight; определено ядро, приядерную зону, ближнюю периферию и дальнюю периферию концепта 'РАДОСТЬ' и предоставлены примеры из романов сестер Бронте.

Ключевые слова: концептосферы, ядро, периферия.

The article analyzed the conceptual sphere, which was provided by L.G. Babenko, which consists of the main body, near main body zone, close periphery and the far periphery, identified the main representative of the concept of 'JOY' were analyzed the main definitions of the word 'JOY' in the famous English dictionaries; provided basic wordforms of the word 'JOY', namely nouns – happiness, pleasure, satisfaction, delight, gladness, adjectives – happy, satisfied, glad, cheerful, verb – to enjoy, to delight; defined the main body, near main body zone, close periphery and the far periphery of the concept 'JOY', and provided examples from novels of Bronte sisters.

Keywords: conceptual spheres, the main body, periphery.

Концепт є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. Однак, незважаючи на те, що поняття «концепт» можна вважати для сучасної когнітивістики утвердженням, зміст цього поняття дуже істотно варіює в концепціях різних наукових шкіл і окремих вчених.